

nevelő intézetté. Csak ott beszélhetni ugyanis a szó nemes értelmében vett nevelésről, hol az intézetet keresztény légkör körveszi, hol tanár és tanítványok, mint testek a földhöz, nehézkednek Isten, mint a kereszténység középpontja felé.

Ha ezek után pontosan szemügyre vesszük gymn. viszonyainkat, bizony-bizony nem igen dicsekedhetünk valami fennem gymnasiumainknak nevelő hatásával. De mi csak egy pár nagy vonásra szorítkozunk?

Ha már amaz erkölcsi maxima alapján: *qui non proficit, deficit* — a ki nem halad, marad, ifjúságunknak erkölcsi előmenetelét gymnasiumunkban nem várhatjuk: mit várunk akkor, ha látjuk, hogy pozitív tényezők is közre működnek ifjúságunk ferde nevelésében?

Nem akarunk keserűek lenni, de az igazságot sem szabad elhallgatnunk. *Veritas etiam si iucunda.* És pedig nincs különben.

Tekintsük csak újabb philologusainkat: nem találkozunk-e némelyiköknél azokkal a szinte eget verő enkomionokkal, melyeket az ugynevezett renaissance humanistái hangoztattak, kik a classicismust a kereszténység fölé emelve első szemévé lőnek azon hitetlen tudósok hosszú láncolatának, kik ma is jobb ügyhöz méltó lelkesedéstől áradoznak a görög phantasia csalóka képeinél, az antik római élet önző példáinál — s hidegen maradnak a kereszténység örök élő kincseinek, fönséges jellemnagyságainak láttára? Vegyük csak a dolgot úgy, a mint van.

Minek jelöl kell tekintenünk a tanítórendek főnökeinek „Emlékirat”-ukban történt azon felszólalását, hogy szükségesnek látták a tanár-vizsgáló bizottság tagjainak méltányos figyelmét fölhíni szerzeteseik vallásos meggyőződésére? Tudunk eseteket, midőn a bpesti egyetemen vizsgálándó tanárjelelték, megtudván, hogy a paedagogiának rendkívüli tanárával vizsgáltatnának, a tanárvizsgálat letételének szándékával egyenesen felhagytak, vagy éppen közvetlenül a vizsgálati actus előtt léptek vissza.

Többet mondunk. Fordult elő oly eset, midőn vizsgált tanár, kinek mint afféle iparlovagnak hire nyilvános lapokban is szellőztetve volt, a közokt. kormánytól állami gymnasiumba kineveztetett. Nem volt föltűnő már az sem, midőn egyes hitehagyott tanférfiak az államtól hasonlóan nyilvános gymnasiumokba kineveztetettek. Hja! mit árt az, ha valaki: *malus christianus, dummodo sit bonus Ciceronianus!* Minek akadna fel azon egyszer-egyszer a mi tanárvizsgáló bizottságunk, ha egy-egy vizsgálat alá kerülő tanárjelelt az ifjúság keresztény nevelésére szükséges elemi erkölcsi képességeknek sem volna birtokában, csak virtuóz legyen a dicső class. hajdankor magasztalásától áradozó phraseológiában? Azokat a szinte bálványozást lehelő előadásokat, hogy ne is említsem, melyekben az „isteni” Hellas, a „dicső,” Róma minden; a kereszténység semmi!

A class. philológiának illetén tanítása mellett azután lehet-e a gymnasiumnak keresztény nevelő hatásáról beszélnünk, lehet-e biztos kilátásunk az azt hallgatók, tanulók nemes erkölcsi jellemének kialakulására? Hogy ily iskolai irány mellett minő veszedelem fenyegeti erkölcsi tekintetben a növendéket, kiki elgondolhatja. Ezért látjuk már az ő kereszténység nagy alakjainál ez irányban a legaggodalmasabb, a leg gondosabb eljárást. Egy Origenes (Ep. ad. Greg. 2. 3.) komoly hangon óvja hitfeleit a classicusok könnyelmű tanulmánya ellen; egy nagy Szt. Vazul pedig („De legend. libr. gent.”) egy külön könyvet ír a pogányok műveinek helyes olvasás-módjáról, hogy ne is említsem a nagy class. műveltségű sz. Jeromosnak vagy egy sz. Ágostonnak „Confessiones”-ében elhintett figyelmeztetéseit. Egy szóval, a kereszténység, kezdettől fogva va-

lamint maga becsülte, úgy hívei által is becsültette az antik világ kitűnő íróit, de a nélkül hogy valaha figyelmen kívül hagyta volna azt: mi bennök az észszerű, művelő értékű, s mi belőlök a kivetni való. Így látjuk, hogy míg az egyébként nagyérdemű Tertullianus egyébként túlszásai mellett a görög bölcselek ellen tanúsított föllépésében nem támogatta; másrészt amaz auctorokat, mint a keresztény ifjúság szellemi képességeinek kifejtésére szolgáló eszközt, nemkülönben a bennök jelenkező szép alakot mindig nagyra becsülte, habár folyton-folyvást óvja gyermekeit az azoknak tartalmát alkotó pogány világnézet elfogadásától. Így láttuk csak nem régebben, az ötvenes években is, hogy midőn a keresztény társadalom romlásának okait kutató nagyhirű Gaume abbé, kinek egyik munkája a Szt.-István-Társulat útján hazai nyelvünkön is napvilágot látott, pálcát tört a classicismus fölött: szintén a kereszténység volt az, mely figyelmeztetett bennünket az *usus* és *abusus* közötti különbségre, amannak megszüntetését sürgetvén, ennek felkarolását ajánlván.

Egyáltalán azt mondhatjuk, hogy a class. írók a kereszténység iskoláiban századról-századra polgárjogot élveztek, műveik olvastattak — de keresztény módon; minek elég bizonyítéka egyebek közt, hogy a középkorban, melyben a classicusok oly kiváló szeretetben részesültek, a keresztény erkölcsi nagyságnak annyi és oly dicső példái támadhattak! 4+6.

(Folyt. követc.)

Jellemfejlődés egy nevelő életében.

Lélektani öntanulmány.

II.

Lelki borongásomra mintegy előkészíték a talajt hirtelen megváltozott viszonyaim.

Atyám megfoghatatlan de hajthatatlan akarata kényszerített arra, hogy Pestre jöjsek — orvostani pályára. Eljöttem, de hajh! mily körülmények közé! — Mint mikor a magasba szálló léggömböt lecsapja a kavargó szélvész ismeretlen vadonba, hol a szerencsétlen léghajós, ki az aether titkait akarta vizsgálni, zúzott csontokkal siratja vakmerő vállalatát: akkép zuhantam le én a népes város ismeretlen vadonába, s a csillogó remény áhitott tündérképeinek rongyai kétségbeejtőleg hullottak lábaim elé.

Ottthon nem szoktam volt pompához: kényelemhez is alig. De mégis vala mindenem, a mire szükségem volt. S íme itt — a nagy városban — lakásom egy barlang, egy füstös kazamáta! Hárman vagyunk e sötét oduban, hol magunknak kell ágyat vetnünk, sepernünk, felváltogatva fát vágnunk és fűtenünk! Igaz, hogy olesó a palota: havonkint három váltó forint, miből egyre esik egy forint! — És az élelem! Magánházhöz járunk ebédre. Igaz, hogy ez sem drága: tíz váltó forint havonkint; de fűszere az undor, mert az asztal közelében ül az élelmező asszony 25 éves fia, torzképű, púpos hátú és mellű, mozdulatlan béna és — nyavalyatörős. — Hát még a laktársak műveltsége! (Két kurzista chirurgus, vulgo borbélylegény.) Hagyjuk ezt. Nem jó e mellett időzni. Kedélyem megtört mindjárt az első hetekben. S mégis íme, hasznos nyomokat is hagyott ez állapot lelkemben. Megtanultam *takarékoskodni*, megtanultam az *önmegadást*.

S e két tulajdonság mi kellemesen és vigasztalólag vezetett vissza nem rég élvezett napjaim kedves emlékeihez!

Avvagy nem az önmegadást gyakoroltam-e már kis normalista koromban, mikor egy vasárnap délutánján a pajzán pajtások, kiknek pincke-játékát (tiltott játék) néztem, kezembe nyomják az óriási fadarabot és szétfutnak, mert látják közeledni a — pedellust? Ez pedig engem tartván a főcinkosnak, mivel éppen sárga

sujtással kivert kék öltöny vala rajtam, nagy dühösen, libériás huncutnak nevezett —: nem az önmegadás első leckéje volt-e ez? — És később, mikor a tantomben zavargó társaim ellen nem vádaskodván a tanár keményen megbüntetett: nem az önmegadás hallgatag gyakorlása volt-e ez? S ekkor ismertem meg az osztó igazságát is, mikor másnap a tanár a többi, mivel vallani nem akartak, tömegesen büntette, ott ülven délig velők az iskolában, engem pedig haza bocsátott. Hát még a vörös sipka históriája! Mennyi hősiesség veszett avval kárba. A lyceumi deákok egyik fő bohósága vala a vörös sipka viselése. Mikor ezt az ezüst paszománnyal körített sipkát viselő deákság összegyűlt egy csomóba, mindegyik Zrinyinek vagy Kemény Simonnak képzelé magát. Az akkori lengyel forradalomról oly harcias tüzzel vitatkoztunk, mintha csak minket várnának szabadító társakul. Erre aztán apám, ki féltett minden extravaganciától, hogy lehűsse hősködési hengegéseimet, csináltatott nekem — kék sapkát. Ne neked! Nem is utánozta senki.

De a takarékoskodáshoz sokkal édesebb emlékek csatlakoztak. A mint a gymnasiumba léptem, a takarékpénztárt alapíték magamnak. De miből? Nem a modern iskolai takarékpénztárak mintájára, hanem önnön magamtól megvont fillérekből s enmagam örködése alatt. Minden nap kaptam reggeli zsemlyére két réz krajcárt; de én nem reggeliztem soha, s a két krajcár a takarékpénztárba vándorolt. Vajjon a fejlődő testi szervezet érdekében ajánlandó-e az efféle takarékoskodás, nem merném állítani. De annyi bizonyos, hogy csak ily eljárás mellett fejlődik biztosan a gyermek önálló morális ereje; az öntudatos és öngyözelmes takarékoskodás megszokása. Pedig csak ebben rejlik az eszme valódi érdeme s nem az összegyűjtött néhány forintban. Mire az ötödik osztályt elvégeztem, már volt utazási pénzem a vakációra. Utazni, a magam pénzén, mily gyönyörűség!

Még más gyöngéd színezetű képecskék is merültek föl vigasztalásomra. Például: a keresztjáró napok processziói, melyeknek különösen harmadika volt nagyon mulatságos, mikor a kalváriára vonultunk, hol be nem férven a kápolnába a fűre heveredve virágot szedünk, meséltünk — néha bolond dolgokat is, nevetgélünk és ettük a sóskát! Ott bent pedig hangzott a szent szertartás. Sajátságos neme az ájtatoskodásnak. Ebből mellékesen azt is megtanultam: hogy a külsőségek nem teszik a vallást. — S a majálisok! Mikor egynémely féktelenkedő ifjú a szabadosság ünnepeül üdvözlí az ily napot, azt gondolván, hogy ilyenkor minden szabad. Komolyabb természetem az önuralom korlátai közé utalt, s ennek gyakran vettem hasznát az életben. — Édes emléklül égett sokáig ajkaimon egy csók, Árvay Gergely tanárom csókja, melylyel jutalmazott, midőn a 6-ik osztályt bevégezve pompás latin dikcióval búcsuztam el az évszázó ünnepélyen. Azt mondá tanárom: ily örömet még nem okozott neki soha semmi növendéke. Az önzetlenség gyönyöre mélyre bocsátá ekkor szívembe gyökereit, s azóta óh mi gyakran bocsátá szét rezgő indáit.

Kiderült lassacskán ily módon elkomorult kedélyem, főleg mikor az a boldogság lebbent emlékezetem elé, mely a lyceumi pálya bevégeztével özönlé el lelkemet. Ott állani, a tanárok s az összes értelmiség nyílt bevallása szerint, mint a tanuló ifjuság utánzandó példánya, tüköre: nem indíthatott-e ez arra, hogy önbecsülésemet továbbra is megőrizni törekedjem? Sőt ezen önérzetes komolyság némi büszkeséget csíráztatott föl keblemen, azt a büszkeséget, mely távol tart magától mindent, ami aljas, piszkos és nemtelen, ami beszennyezhetné jellememnek már is erősen feselő bim-báját. — Oly vidám valék, oly boldog, mint a virágos galyak közt csicsergő madár; oly óvatos és kényes, mint a tollazatára féltékeny fehér galamb; oly büszke

mint a délceg paripa, mely érzi a derekát megülő s őt féken tartó lovag nemes erejét s épen ezért emeli fejét magasabba: így érzém én is — s büszkeségem ebből meríte erőt — a fölöttem álló, lépteimet vezető és fékező szabályt — az erkölcsi törvényt. — Igen, boldog voltam akkor... és most? Óh ez a háborgó lélek!

Nagyon fokozta, kétségkívül, lelkem ziláltságát a hosszas betegség, melybe a kedvezőtlen körülmények taszítanak a tanév vége felé. Ennek unalmi között értem rá legjobban tépelődni önmagammal és harcerá kelni a világgal. Igen, mert akkor kerültek elem háborítlanul, mint a mocsár mélyeiből felmerülő megannyi meduzafej, ama gondolatok, képzeletek és fantazmagóriák, melyek a szellemi és anyagi világ ellentéteinek örökös harcába, a kegyeletes sejtelem s a reális tudás között fejlődő viaskodás felszínébe nyelve hegyével beizlelő, de azok valódi jelentőségét megérteni nem tudó, megemészteni nem bíró mohóság éretlen következtetéseiből származnak. — A színpadon látott Hamlet is belejátszott tépelődéseim zúrébe. S mind azok között és fölött sötét szellemként állt mereven és hajthatatlanul atyám akarata, hogy orvossá kell lennem.

Három külön-külön ember küszködött bennem, a nevelő az íróval, s mindketten szövetkezve — az orvossal. Negyedikül még egy mefisztói szellem is csatlakozott, ki irtalmatlan ostromapásaival valamennyit egymásra uszítá: a félreértett filozófia. Így aztán alaposan tönkre voltam téve. — Ifjonti hajlamaim a paedagógia felé hajtottak; ifjonti izlésem, kísérleteim, literátoraink hódolatos tisztelete, s a német klasszikusok mohó tanulmányozása az írói működést tünteték föl görög tűz világításában tündöklő életcélul. Mind e tündőzéseket összeolvastá egy tégelyben az a maró sav, mely az élet tapasztalataiból, a szaktudományok hideg s mégis annyira erjesztő elveiből, a színpadon látott eget verő, szellemidéző és a sorsot párbajra hívó alakok szívemelő és szívdúló költészetéből s a könyvtár kincseiből merített igazságok és álokoskodások kivonataiból, s mindezeknek összesűrődéséből keletkezett. Az anyag élethalál-harcerá kelt a szellemmel s viszont a szellemi tényezők elgázolni törekedtek a realizmus bitorlásait. Oda jutottam, hogy nem szerettem senkit, nem reméltem semmit és nem hittem semmiben. Az ifjúság átmeneti korszaka minden iszonyaival marcangoló keblemet.

Némelyek gyorsabban esnek át a válság proceszszusán s diadallal lépnek elő a harcból mint korán érett jó vagy gonosz, de megállapodott jellemek; másokat hamar lever a külvilág ellen folytatott háború súlya annyira, hogy önálló jellemeikké nem fejlődnek soha; ismét másoknál soká húzódik el a felbőszített elemek viharzó hullámozása, de végre is tömör jegeccé vert sziklaszál lép elő a háborgó özönből, melynek tisztára mosott homloka önérzettel üdvözlí az örök pályáján változatlanul haladó napot. Érzém, hogy ezen utóbbiak közé tartozom; de vajjon fog-e sikerülni, hogy jellemem jegedt sziklaszáll alakuljon...? Imé, egy majdnem elzúllott ifjú élet! egy ifjúé, kit nemrég büszkeségeül mutatott föl a város, mely fölnevelte! Az önmegismerés keserű küzdelme.

Az önállóság megszokására fokunkint kell kalauzolni a fiatal embert. A folyton nyűgöző Cátói szigor rögtöni megszűnése s a teljes szabadság rögtöni élvezése váratlanul pattantja el a hűrt, mely ösmeretlen távolokba löki el a rá feszített nyilat s a nap felé törekvő Ikarust bocsát világgá, ki egymásután hulladozó szárnylollai után maga is lehull az őt elnyeléssel fenyegető — chaoszba.

Mekkorát változtat az emberen rövid tíz hónap, melyet társadalmilag idegen égalj alatt töltött! — Hogy sokat változtam, azt atyám is észrevette, — de meg nem értette. A világgal való meghasonlást mélyen, mélyen

temetém keblembé s még maradt annyi önuralkodási erőm, hogy a legcsekélyebb külső jellel sem árultam el a létező dolgokkal szemben elfoglalt ellenséges állást. Komoly, zárkózott, de nem merev, kihívó; belsőmben forrongó, viharzó: külsőleg csöndes és nyugodt. Ez vala lelkem arcképe a hazatérés pillanatában.

Atyám, mint mondtam, nem tudott megérteni engem. A szünidő elteltével, melyet egy főrangú háznál mint ideiglenes nevelő falun és hajlamomnak megfelelő boldogságban töltöttem, ismét az orvosi pálya folytatására kényszerített, csak azzal a változtatással, hogy most már Bécsbe kell mennem a József-Akadémiába, hogy legyen belőlem katonai orvos. — Többször tapasztaltam azóta az életben, hogy a szülők, gyermekeik jövőjét illetőleg, holmi megcsökönösödött eszmék rabjaiul némi csöndes monomániában szenvednek. Minden ellenvetésre az volt a válasz: Bécsbe kell menned a József-Akadémiába, civil hallgatónak. Punctum!

Ez a punctum oly pontot csapott oda életem tömerdek torz ábrától tarkított lapjára, hogy kivakarását nem tartám érdemesnek, — különben is, nekem mindegy. A külső világ és belső világom amúgy is két ellenkező sarkpont. — Elmentem Bécsbe.

De nem soká tartózkodám ott. Atyámtól levél érkezett. Öröm és kétségbeesés.

Azt mondják, kit a villám lesújt, az nem látja már a tűzsugarat. Engem lesújtott a levél villáma s mégis láttam tűzét és — gyönyörködtem benne. Ekkora ellentét a legritkább tünetmények közé tartozik.

A József-Akadémiában annyi mindenféle bizonyítványt követeltek, a többek közt eltartási bizonyítványt is (Sustentations-Zeugniss) az atyától. Azt írta szegény öregem, hogy ezt a bizonyítványt csak úgy érvényesítem, ha egészen biztos vagyok arról, hogy költségeim legnagyobb részét saját keresményemből pótolhatom, mert ő nem képes azt teljesíteni, amit nyilatkozatában ígér. Ha pedig arra nincs kilátásom, menjek el inkább — miután különben sem szeretem az orvosi pályát — Pozsonyba s legyek juristává. — S ez a villámnak az a fénye, mely lesújtó hatása mellett is gyönyörködtet.

Új talajt éreztem lábaim alatt, nem csak haza it, hanem új szellemvilági talajt is. Ismét megtaláltam önmagamat. Az a sivár ellentét idealizmus és realizmus közt, mely önnönmagamból kiforgata, egyensúlyra vergődött, sőt a serpenyő némileg inkább az idealizmus felé hajlott. A meztelen, kietlen anyagi valóság, melylyel az orvosi tanulmányok oly rögtönözve rohantak meg, engedni kezdte a zsenge keblembé oltva volt s ismét fölülkerekedő erkölcsileg szellemi valóság nyomásának. A férgek és rothadás uralmának martalékaúl eső emberi testtel szemben állást foglalt a jog-eszmével és jog-célokkal foglalkozó emberi lélek. Keztem belátni, hogy vannak dolgok, melyeket csak hinni lehet, s ismét mások, melyeket csak tudni kell. A hit és tagadás antagonizmusának harca az előbbinek javára kezdé villogtatni fényes fegyverét. Hit és poézis összeolvadt keblemben mint a képzelet szülöttei s a göröngyön vergődő, a mocsárban fetrengő emberi állat fölött magasan lobogtatá zászlaját az emberi jog-érzet méltósága. — Ezt az átmenetet vagy visszaesést köszöntem a jogi tanulmányok aetherikus hatásának. Végre azon meggyőződés állapotodott meg bennem: hogy az ember lelkével, szellemével, erkölcsi titkaival foglalkozni nemesebb dolog, mint a test undorító sebeit égetni, nyesni, metélgetni, boncolni.

Ily hangulatban talált egy újabb villámcsapás. Ismét egy atyai levél. Atyám ezentúl már egy garassal sem segíthet.

A bécsi levél sujtó villám vala, de csak horzsolta bal oldalomat: megbénítá szívemet. Ez a levél nem is volt már annyira villám, mint röppentyű, de valódi kongrév-rakéta, mely a víz alatt is ég. Égetett szörnyen

ott, hol a legnemesebb nedvek fészkelnek —: sírásra fakadtam.

Épen néhány nappal előbb kaptam ajánlatot, hogy fogadjak el nevelői állást egy főrangú háznál. Haboztam s néhány napnyi időt kértem megfontolásra.

Most már nem haboztam. Megtaláltam önmagamat; megtaláltam pályámat.

Ney Ferenc.

(Folyt. köv.)

A rajztanárok képesítése ügyében.

Válaszul.

Dr. Wohlrab ur e lapok mult heti számában ama kérdés fölött elmélkedik, vajjon mért nem említi a legújabb középiskolai tanárvizsgálati szabályzat a rajztanárokat? s azon „aggodalmának“ ad kifejezést, hogy a „szabályzat“ (mely nem szünteti meg a rajztanárokat képesítő bizottságot) vagy nem tekinti a rajztanárokat középiskolai tanároknak, vagy — megelégedezett rólok.

Kisüti aztán, hogy az eddigi vizsgálati módok mellett nem is vindikálhatja magának a rajztanára „tanár“ címet. Felsorolja utóbb a) b) c) és d) alatt azon érveit, melyeknél fogva hiszi, hogy ez a címbitorlás meg volna szüntetendő s mielőtt „rövidke“ cikkének, a túlsó lap alján végéhez jutna, már kimondja a szententiát: „hogy az új tanárvizsgálati szabályzatnak sehogys sem megfelelő, különálló rajztanárképezdét és vizsgáló bizottságot — *delendam esse censeo*.“ —

Nagy szó! annyival váratlanabb és merészebb, mert ennek a halálos ítéletnek az előzményekkel való okszerű kapcsolata korán sem világos. Pedig a cikkíró bizonyára ismeri s csak elmeséltetésének gyors tempójában feledkezett meg a tételről, hogy „*nihil probat, qui nimium probat*.“

Nem is javítását, sem reformálását, hanem egyenesen eltörlését kívánja az országos rajztanárképezdének. Méltán kérdjük; miért? De erre a cikkben hiában keresünk feleletet, habár tudva levő, hogy az országban más oly tanintézet, mely a rajztanárjelöltek művészeti szaknevelését magára vállalhatná, nem létezik.

És mit vétett az a „külön álló rajztanárvizsgáló bizottság“, hogy ennek is minden áron megszüntetését indítványozza? Hiszen önálló létét épen az a körülmény igazolja hogy egészen külön közoktatási területen áll s a művészeti szakképzés taneredményeit és fejlesztési folyamát van hivatva ellenőrizni és pedig mind a középtanodák, mind a polgári és más alsóbb fokú tanintézetek igényei szempontjából; míg a másik „középtanodai vizsgáló bizottság“ a tisztán tudományos szakokból és csakis középtanodákra adja meg a tanári képesítést.

Nehéz belátni, mi nyereség hárulna közoktatási érdekeinkre abból, ha a mostan fennálló rajztanárvizsgáló bizottságot eltörölve, teendőit a tudományos közep-tan. vizsgáló bizottságra ruháznák s annak gépezetét megnehezítenék; mert az alaki rajz és festés, az építészeti rajz- és stylan, az ornamentális és iparművészeti rajz- és stylan, a mintázás, a festészeti bonctan, műörténelem s más ide vágó szakok abban a vizsgáló bizottságban ez idő szerint természetesen nincsenek képviselve.

De talán a rajztanárvizsgáló bizottság tagjai ellen van cikkírónak kifogása? Vegye szíves tudomásul, hogy ezen „ex-lex“ bizottságban mind a művészeti szakmákat, mind a művészeti segédtudományokat nem csupán a rajztanárképezdének rendes szaktanárai, hanem az intézet körén kívül álló elismert jelességű művészek, s a tud. egyetem és a műegyetemnek rendes szaktanárai